

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

וילך משה (לא, א) - לאן הלך? הלך מעולם ועד עולם עד **בתרא** עלאה קדישא, כי תבת ילך נוסריקון בתר יתנו לך, והחיה את ישראל בקבלת בתר מלכות ה' (תברך. יודעי בינה)

ברמא ונשרים שנה אנכי היום (לא, ב) - האור החיים הקדוש תמה, כיצד ידע משה כי מלאו ימיו, והלא אמרו חז"ל שאין מודיעים לאדם מתי ימות? אלא שחז"ל דרשו בחליו, משה מן התורה מנן? שנאמר **בשנים הוא בשר** והיו ימיו **מאח ונשרים שנה בשנים** בגימטריה **מש"ה**. וכיון שיידע משה למוד זה, ידע שיכלו ימיו כשהוא בן מאה ונשרים. (גבעת שאול)

הן קרבו ימיה למוות (לא, יד) - כאן רמז הקב"ה למשה על מקום **מנוחתו**, שכן תבת ה"ן נוסריקון הר נבו, ורמז לו ששם הוא זמן לקבורה מששת ימי בראשית. (מזמרת הארץ)

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (לא, יט) - בגימטריה עם התבות מצוה על כל אחד מישראל **לכתב לו ספר תורה**, כפי שדרשו חז"ל את המצוה מפסוק זה. (פרפראות לחכמה)

ושמתם אתו מצד ארון בריתיה (לא, כו) - רש"י מביא את מחלקת חז"ל אם ספר התורה הנח על דף מחוץ לארון, או בארון בצד הלוחות. ורמז יש כאן לדברי הקדמונים, שתקנו עברות קשות הוא בפ"ד תעניות. אלא שהדורות האחרונים נחלשו והתקון הוא בלמוד ד"ף גמרא כנגד פ"ד תעניות. ושתי השיטות הללו מתבארים במחלקת זו, יש אומרים ד"ף היה בולט מן הארון מבחוץ, דהינו בדרך של פ"ד תעניות שהיא פעולה חיצונית לתורה, ויש אומרים בתוך הארון היה, דהינו על-ידי למוד ד"ף גמרא בתורה עצמה. (מהר"ד מבעלזא)

כי ידעתי אחרי מותי (לא, כט) - מפרש רש"י, שלא חטא בימי יהושע, מפני שתלמידו של אדם חביב גגופו, וכל זמן שיהושע חי היה משה פאלו חי. ורמז לזה פתבות כי ידעתי אחרי מותי בגימטריה מכאן למד זה, תלמידו של אדם חביב גגופו. (תולדות אברהם יצחק)

וכן מרמז הדבר פתבות אחרי מותי, שהן נוסריקון אחרי מות תלמידי יהושע. (זר הצבי)

ספורים בפרשה

וילך משה וידבר את הדברים האלה אל-כל-ישראל (לא, א)

חסיד אחד הגיע לרבי אשר ישעיה מרופשיץ, ושהה בצלו במשך תקופה מסוימת, אך לא זכה לשמע דברי תורה מפיו. למחרת השכים לפתחו של הרבי, כאשר בלבו הפונה לבקש ממנו דרך בעבודת ה', והנה הוא רואה את הרבי מהלך אנה ואנה כשהוא תפוס בשרעפיו. וכשראה אותו, פנה אליו ואמר: "פרשת וילך פותחת בפסוק **וילך משה וידבר את הדברים האלה אל-כל-ישראל**, ולכאורה עולה התמיהה, וכי הלך משה מאהל לאהל והשמיע לכל-ישראל את דבר ה'?" והרי בודאי לא יתכן כך. אלא באור הפתוח הוא, שמשה הלך בביתו ובאהלו כשהוא דבוק בבוראו, ועל-ידי זה עלה בידו להשפיע את דבר ה' על בני ישראל, ולהחדיר בהם הרהורי תשובה ומעשים טובים. והיו הדברים כנבואה לבקשת האיש.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (לא, יט)

מצוה זו של כתיבת ספר התורה, היא האחרונה מתרי"ג המצוות. והיה רבי ברוך שמעון שניאורסון מטשבין אומר: "למה אמרה תורה בלשון 'ועתה', שהוא לשון צווי וזרז? מפני שבאשר משתוקק האדם לקיים מצוה זו של כתיבת ספר התורה, בא אליו היצר הרע ומרפה ידיו. 'מה לך לקיים מצוה זו?' וכי כבר קיימת את כל תרי"ג המצוות, שאתה נחפז לקיים את האחרונה שבהן? והוא מפתה אותו 'הנח מצוה זו לעת זקנותך, אחר שתקיים את שאר המצוות'. ולכן אמרה תורה 'ועתה כתבו לכם', אל תטה אגיד לעצת היצר, אלא הזדרז עתה לקיים את המצוה, כי אין מקדם ומאחר בתורה..."

ויצו את יהושע ברינו ויאמר חזק ואמץ (לא, כג)

אחד מתלמידי המבוקשים של רבי חיים מוולוז'ין, היה רבי יוסף פימר מסלוצק, שנחשב לאחד מגאוני הדור. כשהגיע זמנו להפדר, נכנס לרבו כדי לקבל ממנו עצות והדרכות בהנהגה, ובשיחתם הציג בפניו רבי חיים קשיה חמורה במסכת חלין ותרצה בתרוץ קולע ומפליא. עברה תקופה, ובהורף שנת תקפ"ט, בהיות רבי יוסף בן שלשים ושלש שנה בלבד, הגיעה אליו משלחת נכבדה מהעיר סלוצק, ובאמתחתם כתב רבנות בעירם הנוצעת. בין חברי המשלחת היו תלמידי-חקמים מפלגים, וכיון שבקשו להעמיד את הרב הנבחר בכור המבחן כדי לתהות על-קנקנו, הציגו בפניו את הקשיה הסבוכה אותה הציג בפניו רבו רבי חיים מוולוז'ין, וספרו לו כי למדני סלוצק מתחבטים רבות בקשיה זו. על-אחר השיב להם רבי יוסף את התרוץ המוכן עמו, וחברי המשלחת נפעמו לשמע התרוץ הקולע ומיד הגישו לו את כתב-הרבנות לסלוצק, בה שמש עד פטירתו. ותלמיד נוסף היה לו לרבי חיים מוולוז'ין, ושמו רבי אליהו רגולר מקליש. הלה התמנה לרב בעיר שאט הסמוכה לקידאן שבליטא. ואף הוא בא לרבו כדי לקבל ממנו עצות והדרכות בהנהגת הקהלה. בטרם צאתו, תחב רבי חיים לידו פנקס קטן, ואמר לו: "כדאי שתעני בדפים אלו, כי רב צריך להיות מוכן בדיעות הללו". ביציאתו ראה רבי אליהו, כי בידו לוח שנה קטן ופשוט והשתומם על-הדבר. השבת הראשונה למנויו, היתה שבת מברכים, ועם בניסתו לבית-הקנסת נשאל הרב בקול על מולד החדש הבא. תשובתו היתה מוכנה בפיו הודות ללוח שקבל מרבו, וקרנו גבהה בעיני ההמונים.

היה היה

הן קרבו ימיה למות

לא לחנם זכתה העיר וילנא לכינוי המיוחד "ירושלים דליטא", שכן עיר ואם היתה בישראל, ושכנו בה גדולי עולם וגאונים ארץ. בדור שלאחר פטירת הגר"א מוילנא, במקביל לקול התורה שנשא בעז בתי מדרשיה הרבים של וילנא, החלה להוצר גם חבורה של יהודים הנגועים בהשפלה, אלו אשר הציצו ונפגעו, ושקרו עליהתורה והמצוות למחצה לשלש ולרביע בלבד. אחד מראשי החבורה, היה סופר בשם מרדכי אהרן גינצבורג, שלמראית עין היה נראה כיהודי אדוק המקפיד על קלה כבחמורה, אלא שלאמתו של דבר היה מלא בארס ושנאה כלפי מסרת ישראל הצרופה, והיה מערב בפעולות שונות שחקשו המשפילים כנגד הקהלה היהודית הותיקה והמסורתית בוילנא ובליטא בלה. בין היתר, עשה מעשה נכזי בכך ששלח אגרת לשלטונות הרוסיים בבקשה מהם לאסר על היהודים להמשיך וללבוש את בגדיהם במנהגם, יסד בית ספר 'מתקן' במטרה להחזיר את רוח ההשכלה בקרב ילדי ישראל, וחבר שורה של ספרים וחבורי השכלה, שפלו כל חלקה טובה.

בראשיתה של שנת תר"ז, כשהוא כבן חמשים שנה בלבד, נפטר המשפיל גינצבורג, למגנת לב בני חבורתו. כיון שהמנוח היה מקרב למלכות ואישיות צבורית מכרת, נאלצו גם ראשי הקהל שהסתייגו מדרךיו ומשיטותיו הפסולות להשתתף בלויתו. באותם ימים, בהן בוילנא מגיד מישרים בשם ר' זאב וולף, שנודע כנזאם בחסד עליון, ודרשותיו היו חודרות ללבות השומעים ועושות פרי. נהוג היה, שבכל לילה של איש נכבד, היה המגיד נושא דברי פבושין ומוסר ומפליג בשבחי המנוח. הפעם חש המגיד הוילנאי את עצמו במצר. שכן פטור בלא כלום אי אפשר, לאחר דרישתם של משפילי העיר להספיד את יקרם, אולם מאידך - מה אפשר לומר על המנוח, שהרחיק לכת במעשיו הפסולים והוציא עצמו מן הכלל? ישב המגיד על המדוכה ומצא עצה מבריקה וגאווית.

עם תחלת הלילה, נעמד המגיד דמותא, והחל בדברי ההספד: "מורי ורבותי! הנביא ישעיה מקונן ואומר 'הצדיק אבד ואין איש שם על-לב וגו', ביימפני הרעה נאסף הצדיק". התדהמה על הפתיחה המרעישת, היתה מרגשת משני צדי הקהל. המשפילים חככו את ידיהם בהנאה, "לא פחות ולא יותר מאשר התאר 'צדיק' על המנוח". ומאידך, עמדו שומרי התורה ויראי ה' שבוילנא, והביטו על המגיד במבט משתומם. אולם עד מהרה התהפכה הקערה על-פיה. המגיד המשיך בקול בוכים: "ולא צדיק אחד אבד בשנה זו, אלא כמה צדיקים נסתלקו מאתנו בעונותינו הרבים, ואין איש שם על-לב". וכאן החל לפרט את גאוני הדור שנסתלקו במהלך השנה שחלפה, מקרוב ומרחוק, והחל להפליג בשבחם והאריך במעלתם, בשדמעות וזלגות על-לחייו. ולבסוף, הוסיף בהבלעה: "והנה התוסף לנו כאן עוד 'בר-מנחם' אחד, שהתגורר כאן בוילנא בסמוך אלינו, וכלכם בודאי יודעים מי היה האיש ומה מעשיו, ואין לי מה להוסיף על-כך. וכל זאת למה בא עלינו? מפני הרעה נאסף הצדיק, ואין רעה אלא מינות וכפירה שפשו בעירנו, ולא לחנם אפוא נסתלקו הצדיקים מאתנו".

הנאום העקצני הזה גלים בקרב המלוים, והנה מכה נצחת למשפילי וילנא. הלכו רחוק מזעם ולא ידעו היכן לקרב את עצמם מבושה, אך נאלצו לבלע את זעמם בלבם. אחד מראשי החבורה, היה משפיל נודע שכנה את-עצמו בשם 'אד"ם הכהן', והלה לא יכול היה להשאר חייב. הוא נגש אל המגיד רבי זאב, ואמר: "מחזיק אני טובה לך, שבזכות הספדך התנשבה לי שאלה בספר שמואל, במלחמת שאול ויהונתן. תחלה נאמר 'והנה איש בא מן-המחנה', ולאחר מכן נאמר 'ואמר דוד אלי-הנער המגיד לו'. ותמונה היה לי, מדוע נקרא תחלה איש ולבסוף נער? אלא שבזכותך קבלתי תרועה הולם לך. אותו מגיד, בא לספר לך דוד המלך על האסון שארע במלחמה ועל נפילת שאול ויהונתן, אלא שבסמוך אף הוא עשה את העקר לטפל, ואת הטפל לעקר. שכן בא וספר 'אשר-נים העם מן-המלחמה, וגם-הרבה נפל מן-העם וימתו, וגם שאול ויהונתן בנו מתו, בזמן שהיה לו לספר תחלה על מות המלך ובנו. ועל-כרחי אי אפשר לנכות מגיד טפס כזה, אלא בתאר 'נער'..."

מספר אנשים עמדו סביב המגיד וברשיחו, ועוד בטרם הספיק רבי זאב להשיב לאותו סכל באולתו, בקש אחד הנוכחים את רשות הדבור. היה זה רבי חייא דנציג, בנו של רבי אברהם דנציג המחבר של "חיי-אדם", שפתח בספור: "מעשה באחד הפוסקים העשירים כאן בוילנא, שהכניס את-בנו לחפה, והבדחן הידוע ר' יצחק מסמורגון השתתף בה והראה את כחו הגדול בתריות חרוזים וצורפי גימטריאות. אחד האורחים היה סוחר עשיר מקניגסברג שבגרמניה, וכאשר הלה השיא את-בתו לאחר תקופה, הזמין אף הוא את הבדחן כדי לשמח את האורחים בחתונה. אלא שהפעם לא עלתה מלאכתו של זה יפה, ולאחר נסיונות שזו חדל מדבוריו. תמה המחתן בפניו על כשלונו, והבדחן הסביר. 'אין כחי יפה אלא בחתנים וכלות בעלי שמות מקרים כמסרת אבותינו. בהם אני רגיל ונסיגוני רב בחשובי הגימטריה וחריות השמות. אולם בחתנה כזו, ששם החתן 'הינריך', שם הפלה 'גרטרוד', ושמות המחתנים הם 'איגאנץ' ו'מוריצ', ב'רטה' ו'מרתה', איני מוצא ידי ורגלי... ואף המגיד שלנו, רגיל הוא תמיד בהספדים על רבנים וגאונים, יהודים יראים ושלמים. אך בהספד של משפילים כמו המנוח של היום, אין הוא בקי". "ובטוב אני", סיים רבי חייא את תשובתו בשנינות, "כי כאשר תרבינה לויתותיהם של המשפילים, תעלה המלאכה ביד המגיד יפה-יפה..."

מאורות

רבי אברהם אבלי גומבינר, ח'מנן אברהם' זצ"ל
ליום ההולא ג' תשרי תמ"ג

מגדולי האחרונים והפוסקים, נודע בפרושו הגדול 'מנן אברהם' על השלחן ערוך, אותו החל לכתב בטרם מלאו לו שלשים שנה. נקרא על שם עיר הולדתו גומבינ' שבפולין, ולמד בפוזנא אצל רבי יצחק מפוזנא. השתקע בקליש, ומתווד ענוה לא נטל לעצמו תפקיד צבורי ולמד תורה לבחור חסד. פעם נקלע הש"ך לקליש, וכאשר שמע מאחד מתלמידיו תשובה נפלאה, התנדע אליו והתפעל מבקיאותו. בהשפעת הש"ך בקשו למנותו לתפקיד חשוב, אולם הוא סרב להתמנות לרב, כדי שלא ינשל אדם מתפקידו, והסכים רק להקרא 'דון בית-הכנסת', תאר אותו קשא בכל ימי מגוריו בקליש, בהם חי הוצנע והסתר, כשהוא מתגורר במרתף וכותב פלילות חרושים בפחם על-הקיר, כדי שלא ישכחו ממנו עדיהם. שמו נודע לתהלה רק לאחר פטירתו בזכות חבוריו, שהנודע בהם הוא פרושו לשלחן ערוך, שבמקורו נקרא 'ר' ישראל', ונדפס בידי בנו רבי חיים בשם 'מנן אברהם נר ישראל', יחד עם הפרוש 'מנן דוד' של הש"ך, תחת השם המשותף 'מנני-ארץ'. עליו התחברו כמה פרושים והפך לעמוד יסוד בהלכה. שאר חבוריו ששקדו הם פרוש לתוספתא נזיקין, פרוש "זית רענן" לילקוט שמעוני, ודרשות שהשתמרו בספר חתנו רבי יצחק מאיר קופמן רבה של-קוטנה. כמו-כן נשתמרו ממנו פיוט לשבעות וקינה לתשעה באב. נפטר בטרם מלאו לו חמשים שנה, ולבקשתו נכתב על מצבתו שבקליש רק שמו ושם ספרו, אך מקום קברו נעלם אחרי השואה.

יוסיף דעת

על הפסוק שבפרשה "לקח את ספר התורה הזה", דרשו חז"ל, שביים מותו כתב משה י"ב ספרי תורה לי"ב שבטים והוסיף עליהם ספר י"ג אותו ציווה להניח בארון ברית ה'. ועל התמיהה כיצד עלה בידו של משה שהיה בן 120 שנה, לכתוב ביום אחד י"ג ספרי תורה, כבר השיב החת"ם סופר בשם השל"ה הקדוש, שעשה כן בהשבעת הקולמוס, שהרי נפטר בשבת ולא ייתכן שכתב בשבת אלא בדרך זו, שאינה כתיבה רגילה אלא כתיבה נסית המתורה בשבת. מתי השבעת הקולמוס? וכן, הכוונה לכתיבה על טבעית, הקשורה למחשבתו של האדם והיא כותבת במהירות למעלה מדרך הטבע. לפי האגדה, כך כתבו כמה מגדולי ישראל את חיבוריהם הרבים, כגון הבן איש חי, הש"ך (כעדות החיד"א עליו "שהיה יודע שם המציאה ושם הכתיבה, ובשעה מועטת היה כותב כמה שחיה רובה", ואף על החיד"א עצמו אמרו זאת שהעתיק ספרים רבים במהירות). הבני יששכר (שאחר פטירתו בגיל נ"ח, מצאו בביתו גיליונות וכתבים 'עד תקרת הבית', והיה כותב גם בשעה שהיו מדברים אליו), הרד"ל, האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש (עליו העידו, שכאשר כתב גיליונות גדולים והגיע לשורה החמישים, עדיין היו השורות הראשונות לחות מהדיו), רבי רפאל משה אלבאז ממרוקו (שחיבר שיר מליצה על הקולמוס), ועוד. על הרד"ל מספרים, שנמצא בכתב-ידו במגילת סתרים סדר השבעת הקולמוס, והעיד עליו תלמידו ומו"ל ספריו: "כח מהירות הכתיבה אשר חנו ה' יתברך, היה מפליא עיני כל רואי, ועיני ראו וכן תמהו, בהביאי אליו שבעה חיבורים גדולים נפלאים מכתיבד להעתיקם למענו ז"ל, שהיה תופס בסקריה אחת עד כחצי עמוד מהם, וכחרף עין היה נותן מברסלב בסוף ימיו: 'אומרים על הרב הש"ך שהיתה על השבעת הקולמוס בכתיבתו את פירושו על השולחן ערוך וספריו, אני לא היה לי השבעת הקולמוס, אולם הספיקי לכתוב כליכר הרבה מחמת שמרתי את חומי'."

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת

פניני אור החיים

מִדְּבַרֵי הָאוֹר הַחַיִּים הַקְּדוֹשׁ עַל הַפָּרָשָׁה

כי אתה תבוא (לא ז) - ולא אמר תבוא, כי ה' המביא אותם, כמו שאמר למעלה ה' אלוקיך הוא יעבר וגו' הוא ישימך, אלא שהוא יבוא בראשם. והנה שאמר ז"ל בפסוק שאמר בסוף הפרשה כי אתה תבוא, אמר הקב"ה דבר אחד לדור, לפי שמשמעות תבוא סובלת גם-כן אחרים עמו, לזה רצה הקב"ה שיפרש דבריו, ולעולם כונת משה היתה להעיר כי ה' הוא המביא, נמצאת אומר אמר תבוא לקבל המעשה בשם כי הוא המביא, ואמר תבוא לשלל זולתו ממין האנושי:

ועתה כתבו וגו' (לא יט) - אומר ועתה, והם שלא היה משה מתעבב לעשות מאמר ה' תבוא ומיד, נתפון לירדו לכתב תבוא ומיד קדם צווחו את יהושע את האמור בסמוך, דכתיב קרא את־יהושע, שהגם שהועד היה לצוות יהושע דכתיב קרא את־יהושע וגו' ואצונת אפי-עלי-פיו כפי ה' להקדים הכתיבה של השירה ולמדה. וכן תמצא שאמר הכתוב ויכתב משה את־השירה וגו' וילמדה וגו', ואחר כך אמר ויצו את־יהושע וגו', שהוא הקב"ה צוה את־יהושע וחקקו להביא את־ישׂראל, ומן הראוי היה לו לגמור כל מאמר יתברך אשר יצוה, ואחר כך יקמו מצותיו לכתב השירה וללמדה, אלא הטעם הוא לפי שה' צוה לכתב וללמד תבוא, וצריכות זו לא בא אלא שלא לעבב עד שיצוה את יהושע:

וילמדה וגו' שימה בפיכם וגו' - שלש מצות צוה ה'. אחת לכתב, שנית ללמדה את־בני ישראֵל שידעו כונת דברי השירה, שלישית לשימה בפיכם לידע קריאתה. ושלשית עשה משה, דכתיב ויכתב משה את־השירה. ב' וילמדה את־בני ישראֵל, ג' וידבר משה באזני כֹּהֲנֵי יִשְׂרָאֵל את־דְּבַרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת, פרוש קרא אותה בנרסא להם בדרך שידעו לאמרה בדרך שאמרה.

דברי הימים

מנהג ישראל, שהרבנים דורשים בשבת הגדול שבין כסה לעשור, כדי לעורר את העם לתשובה. המנהג מובא בספרי הפוסקים, ובמטה אפרים ממליץ לימין הרבנים שדורשים בפלפולי התורה, אולם כבר כתבו שדורות אלו יש להוכיח את העם לתקן מעשיהם ולתקן פרצות הדור. וכך היה האדר"ת נוהג לומר טרם דרשתו בשבת שובה ובשבת הגדול, "הנני מוכן ומוזמן לקיים מצוות עשה הוכח תוכיח", וביקש שלא ייכשל בלשונו ולא יפגע בכבוד השומעים. וכך מספרים על בעל להוכיח את העם שכאשר שאלו נכדו מדוע הוא כה מתכוון לדרשת שבת הגדול ושבט שובה, אחרי שהוא רגיל כל השנה למסור שיעורים בפלפול, השיב, כי לדרשה זו מגיעים רבים מכל הקהילות, והוא אומר גם דברי מוסר, ולכן מכין את עצמו היטב שלא יפגע חלילה לא באדם כלשהו ולא בקהילה מישראל. מסופר על הרב הכולל של ניוירוק, רבי יעקב יוסף, כי בזמנו חלה ושכח תלמודו, וכאשר עלה בשבת שובה לדרוש, פתח ואמר: "כתב הרמב"ם בהלכות תשובה" וקולו נדם, שכן שכח מה נאמר שם. לפתע פרץ בבכי, ותיאר כמה היה גאון לפניו ומה עלה בסופו, וביקש מהשומעים ללמוד מוסר השכל על סופו של האדם, ואמרו שדרשתו זו השפיעה יותר מכל דרשותיו הרבות בחייו. על צמד הדרשות בשתי השבתות, שבת שובה ושבת גדול, אמר פעם רבי חיים קרייזוויטש בדרך צחות, כי מצויים שני מאמרי חז"ל לסיבת עיכוב הגאולה, "אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין" ו"כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", ושני המאמרים עולים בקנה אחד. כי אם היו הרבנים מוכיחים בשתי שבתות אלו בדרשותיהם את הדברים בשם אומרים, ולא היו תולים את הדברים בעצמם, אזי מיד היו נגאלים...

המצוה האחרונה המשלימה את תרי"ג המצוות, היא מצוות כתיבת ספר־התורה כנאמר כאן. ואף משה רבנו השלים מצוה זו במוחו, וכפי שקבת החת"ם סופר שבבבא מלאו ימיו ושנותיו ונתקנו תקון גמור. אחד מספרי־התורה המיוחדים בעולם החסידות, היה ספר־התורה מהדור שכתב בידיו רבי משה סופר מפשוורטס בעבור 'החזוה' מלפלין, עמו הסתופף יחד בצל הרבי ר' אלימלך מליז'נסק. 'החזוה' החשיב מאד את ספר התורה שלו, והוא לא מש ממנו כל-ימיו, ואף באשר היה נוסע בדרךים היה נוטל אותו עמו. ומדי יום ששי ערב שבת, היה קורא בו את פרשת השבוע. מדי שנה, כליל יום־הכפורים, היה 'החזוה' עומד עם ספר־התורה בידו, ואומר בלשון של תחנונים: "רבונו של עולם! אין אנו אומרים בלשון הבטחה שנשפר וניטיב את דרכינו, כי יראים אנו משבועה בנקיטת חפץ. אלא אנו אומרים זאת בלשון תפלה, שתסייע לנו לשפר מעשינו ולהתקרב אליך בתשובה".

יום אחד, הגיע ללפלין סופר סת"ם ממחנה, ששמו נודע לפניו כאחד שכל נסח המקרא נהיר לפניו ב'אשרי', ומעניו החדות לא נעלמה שום שגיאה. אמנחתו היתה בה נדירה ומיוחדת, עד שבשעה שהיה עומד בבית־הכנסת בשעת הגבהת התורה ומביט באותיותיה, היה סוקר במעוף־עין את הנכתב, וכמעט מדי פעם היו מוזקרות לפניו טעויות, וכדי בדיון וקצף. עם הגיעו ללפלין, הודיע לו 'החזוה' במפגעי, כי הוא אוסר עליו בתקף להגיה את ספר־התורה שלו, והלה קבל את־הדין במרתירות. הגיעה השבת הקרובה, ואותו מגיה המתין בסבלנות לשעת־הכשר. באותה שבת קראו בתחלת פרשת במדבר, ובמהלך קריאת התורה, פסה המגיה את ראשו בטלית והצליח להתקרב ולעמוד מאחורי הקורא. הספיק לו מבט קצר אחד בספר התורה שלפניו, ולפתע נדחמו בלם לשמע חבטה אדירה על בימת בית־הכנסת, וקריאתו הרמה של המגיה הדהדה בפיכל: "ספר־התורה פסול לחלוטין!" הם השלך בקהל, הקורא הפסיק את קריאתו, וגם 'החזוה' עצמו המתין למוצא פיו של המגיה. "היכן הטעות?" שאלוהו, אולם הוא מלא פיו מים, והסכים רק להצביע על העמוד שבו יש לחפש. הממחים שבקהל, שגם הם לא היו קוטלי קנים, נסו את־פיהם במציאת השגיאה, אולם לשון. החלו בלם להפציר במגיה בנלות את מקום הטעות, והוא 'התברך' מעט ואמר: "הטעות מופיעה בחציו התחתון של העמוד". אולם גם תשובה זו לא הועילה, והממחים השלו חרס בידם. לא נותרה בידו הברירה, והמגיה הראה להם במחיריד את הטעות שנפלה בספר התורה: "ראו נא, כי בפסוק 'שנים ועשרים אלף שלשה ושבעים ומאתים', כתוב בטעות 'שלשה ושבעה', ובינו נא זאת, כמה נפרת הטעות ועולה מאליה. שכן אלו היה נאמר שלשה ושבעה, היה די לומר עשרה, שכן שלשה ועוד שבעה הרי הם עשרה..." 'החזוה' נגש אף הוא להביט בספר־התורה, ולאחר שראה כי צדקו דברי המגיה, גאנח ואמר בהשלמה: "ומה אעשה, שנטל ממני אורי־תורה ונתנה למגיה זה..."

אולם קריאת התורה באותה שבת התעכבה זמן נכר. 'החזוה' צוה להוציא ספר תורה אחר מאורי־הקדש, ספר מהדור ומדיק בתכלית, אותו כתבו במתינות ובהקפדה במשך עשרים ושנים שנה רצופות, וזה עתה הסתיימה כתיבתו, אך עדין לא קראו בו מעולם. "ספר־התורה זה", אמר 'החזוה' למגיה, "נכתב בידיו שני סופרים ממחים, אחד יושב על־הכתב עצמו, ואחד היה מושלים בו רק את שמות הקדש בכונה ובטירה". נטל המגיה הממחה את ספר־התורה הקדש, החל לגלגל את הידיות, ולא עברו כמה רגעים, ושוב נשמעה הקריאה: "ספר התורה פסול!" ועוד בטרם הספיק הקהל להתעשת, גלגל המגיה עמוד נוסף, ושוב קרא: "והנה טעות חמורה נוספת!" הפעם לא המתין המגיה עד שאחרים יחפשו את הטעות, שכן השעה היתה דחוקה, והוא גלה את הדבר לאשורו: "בשני מקומות בפרשת בראשית לבדה, שכח כותב השמות לכתב את שם הוי"ה. שכן ביצד היה ממלא את השמות? הוא היה עובר על האותיות והתבטא, ובאשר היה מנלה חלל ריק בין התבות, דע שכן חסר השם, והיה מושלים בנדרש. אולם ראו נא לקראת סוף פרשת בראשית, בפסוק 'אז הוחל לקרא בשם הוי"ה', שהסופר שכח לכתב את השם. ונותר הפסוק בתבות 'אז הוחל לקרא בשם...'... וביצד הגיע לידו טעות חמורה זו? שכן פסוק זה מופיע בשורה סתומה ברוח של תשע אותיות כפי המסורת, והפסוק הבא "זה ספר תולדות אדם", מופיע בצדה השמאלית של השורה. וכיון שידע הסופר כי יש פאן רוח וחלל ריק בין הדבקים, לא זכר כי בנוסף לכך יש גם חלל ריק בגלל השם החסר של סיום הפסוק, ולכן לא השלים את השם". ואף הטעות השנייה דומה לה, והיא בסוף פרשת בראשית. הפסוק האחרון של הפרשה הוא 'ונח מצא חן בעיני הוי"ה', ופרשה זו פתוחה היא, דהינו התבות נכתבות בתחלת השורה, ואחריה נותרת השורה ריקה עד סופה, ותחלת פרשת נח מתחילה בשורה חדשה. ואף כאן, ידע הסופר כי יש רוח לאחר הפסוק, ולא שם לבו כי יש פאן רוח גדול מדי, עקב השמטתו של שם הוי"ה בסיום הפסוק, והותר את הפסוק כך 'ונח מצא חן בעיני...'... השומעים עמדו נדהמים למראה ממחיתו הנדירה של המגיה, והלה סים ואמר: "צאו וראו, מה היה מתרחש אלו לא הייתי מבקש להגיה ספר־התורה זה. הרי עתה אנחנו כבר שרויים בספר במדבר, ואילו הייתם מתחילים לקרא בספר זה, לא הייתם מעלים על־דעתכם, שיש בו שתי טעויות חמורות בתחלת הספר, וכך הייתם קוראים בו עד סוף השנה. ואף בשנה הבאה, יתכן דהייתם מתחילים לקרא בו רק מפרשת נח ואילך, והטעויות לא היו מתגלות בכל השנה בלה..." ♦

משבח

מטעים

(לא א)

וילך משה
בטעמי מאריך אתנו, שאם האדם מאריך להאמץ מקורות לבו על חטאיו, וידבר בטעם תביר בלב שבור, את הדברים האלה במאריך טרחא ומאריך דברי רציו לה, אזי יזכה להגיע אל כל ישראל בסוף פסוק, ויבוא הקץ לכל צרותיו. (מנחת עני)

(לא א)

אשר אתם עברים את הירדן
התבות אשר אתם מטעמות בטעמי קדמא ואולא לקראת סוף הפסוק שלא כנהוג, כי משה רבנו אמר דברים אלו לבני ישראל לפני מותו, אחר שהלכו במדבר ארבעים שנה והיו קרובים לארץ ישראל, ולכן הוא קרמו להם שם מקדמים והולכים להכנס לארץ בעוד שלשים יום מעכשיו. (בר מיד)

(לא א)

והסתרתי פני מהם והיה לאכל
במסכת חגיגה דרש רב ברדלא ברטביומי, כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם, דהינו מי שאינו שרוי לעתים בהסתר פנים אינו משראל, ומי שאינו בענין של והיה לאכל אינו משרע ישראל. ופרשו את הדבר, שרק בירשאל עובד את קונו גם בהסתר פנים ואינו משרעם. והדבר קרמו בטעמי המקרא שבפסוק, כי תבת מהם מטעמות בטעם פשטא המפסיק, לומר שהיא נקראת לפנים ולחזרה, מי שאינו בהסתר פנים אינו מהם, ומי שלא שרוי בהיה לאכל, גם אינו מהם. (תורה שלמה)

מדגש

בהפסוק וילך של שבת שובה, בנבואת מוכה המורשת, נאמר: "מייאל כמזד נשא עון וגו'", ופסוקים אלו נאמרים בתפלת שחרית בתחנה שלאחר פרשת העקדה, והפתיחה להם היא "ונאמר עלי ידי נביאך", כנראה המדפסת בסדורים. אך כיון שמוכבים שם פסוקים נוספים, גם מספר ישיעה וירמיה, נכון יותר לומר "ונאמר עלי ידי נביאך" בלשון רבים, עם יו"ד לאחר האלף, שכן משלשה נביאים מובאים כאן פסוקים ולא רק מנביא אחד. דגמה המוכח לכך, מובא בספר 'פרוץ שאמר' על הנסח בתפלת אב הרהמים לפני מוסת: "ועלי ידי עבדי הנביאים כותב לאמר", ובאמת הפסוק "ונקתי דמם לא-נקיתי" מוזכר רק בספר יואל, והנה צריך אספקא לומר 'ועלי ידי עבדי הנביא' אלא שספר 'תרי עשר' סדרו ונקתבו ביד חזי זכריה ומלאכי, ונחשבים הם אפוא לרבים.

ממלך

בהקלה אחת, גמד בית הכנסת בקרבת מקום לבתי מגורי המתפללים, ובין שכן היו ילדיהם הפעוטים באים מעצמם מבתיהם לבית הכנסת בשעת התפלה, ומבלבלים את המתפללים בקולותיהם. בפרשת וילך עלה הרב לדרש ואמר: "הו"ל אמו על מצות הקהל שבפרשה, אנשים ללמוד, נשים לשמע, וטף למה באים? למה שכן למביאיהם. וכה מתפרש הדבר, שאם האנשים באים ללמוד בבית הכנסת והנשים באות לשמע לקול רנה ותפלה, אספן למה הטף באים להפריע להם? אלא כדי לתת שכר למביאיהם, להורות להוריהם שביאו אותם בחזרה הביתה..."

בחת"ס סופר התקנים מה שנאמר על משה רבנו, ועד זקנותו לא-קתה עינו ולא-נס לחוה. וספר נכדו, כי בגדל כחות נפשו, היו גם כחות גופו. ופעם לעת זקנותו, ישב בביתו באספה עם פרנסי הקהלה, וכאשר אחד הנאספים הציע הצעה שלא מצאה חן בעיניו, נתן מכה בידו בקצה השלחן כדי להביע בכך את מלך רוחו, והשלחן שהיה עשוי מלוח עץ עבה, נשבר מכה מכה... כחג הסוכות האחרון לימי חייו, חלק אגוזים לבניו, וכדרכו שבר אגוז בין שתי אצבעותיו, אשר בנו לא הצליח לפצחו אף בשתי ידיו. בערב ימיו, כאשר נעל את מנעליו, עמד על רגל אחת פעלם צעיר, ונעל את הנעל השנייה, ואף התבטא בפני בנו, כי לפי כחותיו יכול היה להיות עוד שלשים שנה.

רבי יהודה דוד מלישקביץ מיאדל הסמוכה לויילנא, אביו של רבי יצחק זאב גולדברג ידלר בעל "תפארת ציון", היה איש מצין בחכמה ויראה, ועסק בצרכי צבור באמונה כפרנס הצבור. וכגדל פחו בחורה, כך היה חזק ואיתן בגופו, והיה בעלי-פח גופני רב, גבור ממש. כאשר היה צריך לנסר לוח עץ עבה, היה מסמן בצפרו קו לרחבו, ובמפתיד אחת היה חותך את הלוח לשנים, ובכחו הגדול השתמש תמיד לעמד לימין אחיו, ולהצילם מהתנפלויות הגויים לבני הקהלה. יום אחד, בשעה שעמד בבית הכנסת בתפלה, התפרץ פנימה יהודי אחד בסערת-נפש ובזעקה גדולה, והתעלף מיד. לאחר שהקיצוהו, ספר את אסונו הגדול, על פתו הקשרה שלפנת השתבשה עליה דעתה, והחליטה להמיר את דתה ורחמנא לצלן, וכבר הלכה אל המנזר הנוצרי שבטעמי. כששמע זאת רבי יהודה דוד, מיד נחלץ לבוא לעזרה, וכנס סביבו כמה מגבורי העיר. "אנא הכינו בעבורי מחוץ לעיר עגלה רתומה לסוסים מהירים, ואתם תחלצו חושים והמתניו לי שם כדי לעמד לימיני, אם הרשעים ידלקו אחרי, ומיד לאחר שיעלה בידו בחסדי שמים להציל את הנערה מיד שזיכה, עליכם להודיע את המאורע פלו לשר העיר". במהירות, נטל סוס מהיר, וביעף הגיע אל המנזר המושקץ בו ישב הכמר הרשע. באין רואים סיר מסביב למבנה, כדי לגלות סמנים היכן נמצאת הנערה השבויה, ובחושיו המחזדים נלה את חדרה. בבת-אחת התפרץ לעבר חלון החדר, שבר את הזגוגית ושלף את הנערה בדרגה, ועוד בטרם התעשתו הכמר ומשרתיו, כבר היה מחוץ לעיר כחץ מקשת. אף הללו לא הרפו מטרפם, והזעיקו פורעים רבים לעזרתם, אלא שבעצומה של התגרה שהתלקחה במקום בין חבריו הגבורים שעמדו לצדו ובין הערלים, הגיעו שוטרי העיר ואסרו אותו בבית הספר העירוני. בעיר נפל פחד גדול, אולם רבי יהודה דוד שהיה עשוי ללא חת, כלל לא נבהל. עוד באותו לילה, הצליח לטפס דרך ארבת בית הספר ולצאת לחפשי, ובאישון לילה התדפק על ביתו של מושל העיר המפפוע. "דע לה, כי אני צפוי למשפט מות על חטיפת הנערה מביתו של הכמר, ואני דורש ממך לעמד לימיני ולהצילני. ואם לא תעשה כן, אנלה לפקיד הממשלה את כל פרשת הכסף הרב שאתה מקבל ממני מדי פעם לבטול הגזרות על הקהלה היהודית, וסופך יהיה רע ומר". לשמע האיום הדרור, נפל פחד גדול על המושל, שכן ידיו היו מלאות בשחד רב אותו קבל תמידין בסדרן מרבי יהודה דוד, פרנס הקהלה, ולאחר שהכחך בדעתו מעט, נענה ואמר לו: "שמע לעצתי, והפך את הקערה על-פיה. הפך מנתבע לתובע, והגש בקלנה נגד הכמר הנוצרי, על פגעותיו הנבזות בפתוי נערות ישראל לעזב את דתן ללא הסכמת הוריהם, דבר המנגד לחק, ואני מבטיח לך שאעמד לימינך ואגן עליך בכל וכלתי". מעדד יצא רבי יהודה דוד מביתו של המושל, ואת דרכו עשה אל כמה יהודים חשובים בעיר, שהפתעו אף הם לגלותו מתהלך חפשי בעיר, אחר שהיה אמור להיות מאחורי סורג וברית, והוא הדרוך אותם בפעלות שונות שעליהם לנקט להצלת הענין. לאחר מסע השתדלנות הלילי, שב האסיר אל בית-הכלא באותה דרך בה יצא, באמצעות טפוס בארפת תא המעצר, ולא נודע ביציאתו ובבואו. הבקר אור, ופרנסי הקהלה הגיעו לבית-המשפט, ובידיהם צו תביעה נגד הכמר הנוצרי. חבר השופטים התכנס במהירות, בראשותו של המושל בכבודו ובעצמו, וזה הודיע נחרצות כי הוא מקבל את התביעה ומורה על גרוש הכמר מהעיר. ולא רק זאת, אלא הוא משחרר את היהודי העצור מהכלא, בנמוק של פעילות מתודת סערת-נפש להצלתה של בת-עמו, והתקנים בו "צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו". לאמץ לבו של רבי יהודה דוד יצאו מוניטין. וספר נכדו המגיד הירושלמי רבי ברוציון ידלר, כי פעם פתח אחד משכניו את דלת המרתף שלו, ומיד התעלף תחתיו. בני הבית נחרדו להעירו מעלפונו, ובקשי הצליח הלה לספר על מחזה מטיל אימה שראה עם פתיחת דלת המרתף. "פתחתי לפי תמי את הדלת הכבדה", ספר האיש בקול רועד, "ולתחתיה ראיתי מולי עין בודדת וגדולה, מביטה הישר לעברי. אני בטוח כי שד מסתורי מסתתר במרתף, ומרב פחד התעלפתי מיד". היו כמה אמיצים נוספים ששמו נפשם בכפם ופתחו את הדלת קמעה, ואף הם נסוגו בבהלה למראה העין הגדולה שהביטה בהם. נקל לשער את הפחד שאפף את פלם לשמע המאורע המסתורי, אולם היחיד שלא אבד את עשתונותיו, היה רבי יהודה דוד. "אני לא מפחד מאף אחד, חוץ מאבניו שבשמים", אמר נחרצות, נטל מקל עבה בידו וירד אלי-המרתף. את הדלת פתח לרוחה בלי שום פחד, ומיד הנחית במכה אדירה את המקל שבידו לכיוון המקום שמשם נראתה העין. ומה התברר? לא שדים ולא רוחות. אלא עז פותה, שחזרה אל המרתף בשעה שהדלת היתה פתוחה, והתחפרה בתוך ערמה גדולה של תבן שפסתה את בלה, למעט עין אחת שלה שנותרה גלויה...

כך היה רבי שלמה מזייל דורש פסוק זה "מחטב עציד עד שאב מימך": "מחטב עציד" הכונה לצדיק שנותן עצות טובות לבני ישראל, ו"שאב מימך" זה צדיק ששואב מים לבני ישראל, ואין מים אלא תורה. אולם גדול הוא צדיק שנותן עצה טובה לאדם מישאל, והוא קודם לצדיק שמלמד תורה...